

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
İNSAN VE TOPLUMBİLİMLERİ FAKÜLTESİ

TARİH
(2025 - 2026) Ders Bilgi Formu

Ders Adı	Kodu	Yarıyıl	T+U Saat	AKTS	Z / S
İslam Kurumları Tarihi	TAR486	8	3 + 0	5,0	Seçmeli
Birim Bölüm	Tarih - Lisans (yüz yüze)				
Amaç	Bu dersin amacı, İslam dünyasında tarihsel süreç içinde oluşan siyasal, hukukî, askerî, eğitimsel ve ekonomik kurumların gelişimini öğretmektir. Öğrencilere, bu kurumların İslam medeniyetinin şekillenmesindeki rolünü analiz etme becerisi kazandırmak hedeflenmektedir. Ayrıca kurumların tarihsel değişimlerini ve günümüze etkilerini karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirmeleri amaçlanmaktadır.				
Ders İçeriği	Bu ders, İslam dünyasında oluşan siyasal, hukuki, sosyal ve ekonomik kurumların tarihî gelişimini ele alır. İslam kurumlarının doğuşu Hz. Muhammed dönemiyle başlar ve dört halife dönemiyle sistematik bir yapıya kavuşur. Medine Vesikası, ilk siyasal ve toplumsal kurumlaşmanın temelini oluşturur. Hilafet kurumu, İslam siyasal düşüncesinin merkezinde yer alır. Emevî ve Abbâsî dönemlerinde hilafet, monarşik yapıya dönüşerek bürokratik sistem gelişmiştir. İmamet, meşveret, biat gibi kavramlar İslam siyaset geleneğinin teorik zeminini oluşturur. Beytül-Mâl (İslam hazinesi), kamu gelirlerinin ve harcamalarının denetlendiği temel ekonomik kurumdur. Hisbe teşkilatı, kamu düzenini ve ahlaki denetimi sağlayan önemli bir kurumdur. Kadılık kurumu, İslam hukuk sisteminin uygulanmasında merkezî bir rol üstlenmiştir. Şûrâ (danışma), siyasal karar alma süreçlerinde meşruiyetin dayanaklarından biri olarak görülür. Divan teşkilatları, özellikle Abbâsîler döneminde sistemli bir devlet yapısının temel organlarıdır. Divanü'l-Ceyş, ordu ve askerî harcamaların yönetildiği önemli bir idari kurumdur. Divanü'l-Harâc, vergi işlerinin düzenlendiği bir maliye kurumu olarak görev yapmıştır. Emevîlerle birlikte saltanat kavramı hilafetin önüne geçmeye başlamıştır. Abbâsîler döneminde vezirlik kurumu gelişmiş ve devlet yönetiminde merkezî rol oynamıştır. İslam hukukunun uygulanmasında mezheplerin etkisiyle farklı kadılık sistemleri ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumu olarak cami ve medreseler, hem dinî hem bilimsel bilgi üretiminin merkezleri olmuştur. Selçuklular döneminde Nizamiye Medreseleri, kurumsal eğitim yapısının gelişiminde dönüm noktasıdır. Vakıf müessesesi, sosyal yardım ve kamu hizmetlerinin kurumsallaşmasında önemli yer tutar. Ahilik teşkilatı, ekonomik hayatı düzenleyen bir sivil kurum olarak öne çıkar. İslam toplumlarında sosyal adaletin sağlanmasında zekât ve sadaka kurumları belirleyici olmuştur. İslam kurumları, şehirlerin mimarisinde ve planlamasında etkili olmuştur (örneğin; külliye, çarşı, hamam). Osmanlı'da klasik İslam kurumları geliştirilmiş ve merkezî bir sistem hâline getirilmiştir. Şeyhülislamlık, Osmanlı'da dinî ve hukukî otoritenin temsil edildiği üst düzey bir kurumdur. Osmanlı maliyesinde tımar ve iltizam sistemleri klasik İslam vergi kurumlarının bir uzantısıdır. İslam kurumlarının gelişimi, yerel kültürlerle etkileşim içinde evrim geçirmiştir. Kurumlar, sadece idarî değil; kültürel, ahlaki ve sosyal yapının taşıyıcısı olmuştur. Bu ders, İslam kurumlarının tarihsel bağlamda işleyişini ve dönüşümünü eleştirel bakış açısıyla analiz etmeyi hedefler. Ayrıca kurumların günümüzdeki yansımaları ve modernleşme ile geçirdiği dönüşüm de incelenir. Ders sonunda öğrenciler, İslam medeniyetinde kurumsallaşmanın tarihsel gelişimini sistematik olarak değerlendirme yetisine sahip olur.				

Ders Kaynakları

KAYNAKLAR, Ebu'l-Muzaffer el-Kâşîrî – Kitâbü'l-Furûsiyya, Ebu'l-Fidâ – Târîhu'l-Muhtaşar fî Ahbârî'l-Beşer, İbn Abdülhak – el-Furûsiyya, İbn Asâkir – Târîhu Dimaşk, İbn Haldun – el-İber, İbn Haldun – Mukaddime, İbn Hallikân – Vefeyâtü'l-A'yân, İbn Hişâm – Sîretü İbn Hişâm, İbn Ishak – Sîretü'n-Nebî, İbn Kesîr – el-Bidâye ve'n-Nihâye, İbn Sa'd – Tabakâtü'l-Kebîr, İbn Teymiyye – el-Cevâbü's-Sahîh, İbnü'l-Ahmar – el-İzâh, İbnü'l-Atik – Kitâbü'l-Kemâl, İbnü'l-Balkhî – Kitâbü't-Târîh, İbnü'l-Barr – el-Tamhîd, İbnü'l-Baytar – el-Câmi'u'l-Mufredât, İbnü'l-Bennâ – el-Faslü'l-Maqsûd fî Mâ Yecibu l'itqâduhu fî'l-Melik, İbnü'l-Besîr – el-Kitâb el-Muhim, İbnü'l-Beydâvî – el-Tefsîr, İbnü'l-Cemâl – Tevârih-i Â-i Osman, İbnü'l-Cevzî – el-Fetâvâ, İbnü'l-Cevzî – el-İthâf, İbnü'l-Cevzî – el-Muntazam fî Târîhi'l-Mülûk ve'l-Ümem, İbnü'l-Cevzî – Muntazam, İbnü'l-Esîr – el-Kâmil fî't-Târîh, İbnü'l-Esîr – el-Usûdü'l-Gâbe, İbnü'l-Fakîh el-Hemedânî – Kitâbü'l-Büldân, İbnü'l-Farid – Dîvânü'l-Farid, İbnü'l-Fâris – el-Mu'cem, İbnü'l-Furât – el-Kitâb, İbnü'l-Furât – Târîhu İbnü'l-Furât, İbnü'l-Haddâd – Târîhü'l-Haddâd, İbnü'l-Hadîd – Şerhü'l-Hikmet, İbnü'l-Hajar el-Askalânî – el-İşâbah, İbnü'l-Hamawî – Kitâbü'l-Mülûk, İbnü'l-Hamd – el-Mufasssal, İbnü'l-Hasen – el-Mu'cem, İbnü'l-Hatîb – el-İhâta, İbnü'l-Hayyât – Târîhü'l-İslâm, İbnü'l-Hubb – Kitâbü'l-Hubb, İbnü'l-Hubbâb – Târîhu'l-Hubbâb, İbnü'l-İbrâhim – Kitâbü't-Târîh, İbnü'l-İmrânî – Târîhu'l-İmrânî, İbnü'l-Jâmî' – el-Mukhtasar, İbnü'l-Jawzî – Sîfatu'l-Safwa, İbnü'l-Kamil – Kitâbü'l-Futûh, İbnü'l-Karrâm – Târîhu'l-Karrâm, İbnü'l-Kasîm – el-Muhtasar, İbnü'l-Kattân – Târîhü'l-Kattân, İbnü'l-Kelbî – Ensâb el-Arab, İbnü'l-Khashshâb – el-Mu'cem, İbnü'l-Khayyât – el-Mukhtasar, İbnü'l-Khuzaymah – el-Mukhtasar, İbnü'l-Kiftî – Tehîdû'l-İslam, İbnü'l-Kirâm – Târîhü'l-Kirâm, İbnü'l-Mazî – el-Kitâb, İbnü'l-Msbah – Târîhu'l-Msbah, İbnü'l-Mskî – Kitâbü'l-Msâfât, İbnü'l-Mskî – Kitâbü'l-Misâalİbnü'l-Msri – Târîhu'l-Msrfât, İbnü'l-Mu'tazz – el-Mukhtasar, İbnü'l-Mubarek – Kitâbü'l-İlm, İbnü'l-Mughnî – el-Kitâb, İbnü'l-Muğîr – el-Muhtasar, İbnü'l-Muhibbi – el-Mukhtasar, İbnü'l-Mulaqqin – el-Mukhtasar, İbnü'l-Muqaffa' – Kitâbü'l-Adab, İbnü'l-Murâbit – el-İhtiyâr, İbnü'l-Mutahhar – Târîhu'l-Mutahhar, İbnü'l-Mutarîf – el-Mukhtasar, İbnü'l-Mübahil – el-Mübâhil, İbnü'l-Münzir – el-Kitâb, İbnü'l-Nafis – el-Kitâbü'l-Muhtasar, İbnü'l-Nahl – el-Mukhtasar, İbnü'l-Nedîm – el-Fihrist, İbnü'l-Qayyim – el-Fawâ'id, İbnü'l-Qayyim – Miftâh Dar as-Sa'âda, İbnü'l-Râzî – Kitâbü'l-Mukhtasar, İbnü'l-Razî – Târîhu'l-Razî, İbnü'l-Rushd – Bidâyatu'l-Müctehid, İbnü'l-Sakkâk – Târîhu'l-Mülûk, İbnü'l-Salâh – el-Mukhtasar, İbnü'l-Salâm – Kitâbü'l-Târîh, İbnü'l-Sâlim – Târîhu'l-Sâlim, İbnü'l-Sirî – Târîhu'l-Sirî, İbnü'l-Subki – Târîhü'l-Subki, İbnü'l-Tayyib – el-Mu'cem, İbnü'l-Tufeyl – Hayy b. Yakzan, İbnü'l-Usaybi'a – Uyûnü'l-Anbâ, Makrîzî – el-Hitât, Makrîzî – Kitâbü's-Sülûk, Taberî – Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk, Vâkıdî – Kitâbü'l-Megâzî, ., ÇALIŞMA ESERLERİ, ., Abdelwahab Meddeb – The Malady of Islam, Abdurrahman Küçük – İslam Medeniyetinde Kurumsallaşma, Ahmet Ağırakça – İslam Medeniyetinde Sosyal Yapı, Ahmet Kavas – İslam Sosyolojisi, Ahmet Yaşar Ocak – İslam Dünyasında Hukuk Kurumları, Ahmet Yaşar Ocak – Osmanlı Medreseleri, Alfred Guillaume – The Life of Muhammad, Ali Bakkal – İslam Medeniyeti Tarihi, Ali Bardakoğlu – Din ve Kurumlar, Ali Birinci – Osmanlı'da Yönetim Kurumları, Ali Durusoy – İslam'da Fıkıh ve Hukuk, Ali Şeriatî – İslam ve Kurumlar, Ali Yardım – İslam ve Toplumsal Kurumlar, Andrew Rippin – Muslims: Their Religious Beliefs and Practices, Annemarie Schimmel – Islamic Mystical Poetry, Averroes (Ibn Rushd) – The Distinguished Jurist's Primer (çeviri), Bernard Lewis – The Middle East and Islam, Bruce Lawrence – Shattering the Myth: Islam Beyond Violence, Carole Hillenbrand – Islam: A New Historical Introduction, Cevat İzgi – Osmanlı'da Eğitim Kurumları, Dale F. Eickelman – Muslim Politics, David Morgan – Medieval Persia and the Rise of Islamic Civilization, Ebrahim Moosa – What Is a Madrasa?, Ekmeleddin İhsanoğlu – Bilim Tarihinde İslam Kurumları, Ekmeleddin İhsanoğlu – İslam Bilim Tarihi, Elias Muhanna – The World in a Book, Ernest Renan – Averroes and Averroism, Fazlurrahman – İslam and Modernity, Fazlurrahman – İslam'da Hukuk ve Yönetim, Fikret Karçık – İslam Hukukunda Kadılık, Frank Griffel – Al-Ghazali's Philosophical Theology, Franz Rosenthal – Knowledge Triumphant, Fred M. Donner – The Early Islamic Conquests, George Makdisi – The Rise of Colleges, Halil Bertkay – Osmanlı Toplumsal Yapısı, Halil İnalçık – Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ, Halil İnalçık – Osmanlı'da Vakıf Müessesesi, Hamid Dabashi – Islamic Liberation Theology, Hasan Onat – İslam'da Devlet Yapısı, Hugh Kennedy – The Courts of the Caliphs, Hüseyin Atay – İslam'da Bilgi ve Kurumlar, İhsan Fazlıoğlu – İslam Düşüncesi Tarihi, İber Ortaylı – Osmanlı Toplumunda Sosyal Yapı, İlhan Kutluer – İslam'da Devlet ve Siyaset, İsmail Doğan – İslam'da Eğitim Tarihi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı – Osmanlı Tarihi, İsmail Kara – İslam ve Modernleşme, James E. Lindsay – Daily Life in the Medieval Islamic World, John L. Esposito – Islam: The Straight Path, John Wansbrough – Quranic Studies, Jonathan Bloom & Sheila Blair – Islamic Arts, Khaled Abou El Fadl – The Great Theft, Leila Ahmed – Women and Gender in Islam, Malise Ruthven – Islam in the World, Mehmet Ali Beyhan – İslam'da Vakıf ve Hayır Kurumları, Mehmet Aydın – İslam Hukuku Tarihi, Mehmet Görmez – İslam'da Hukuk ve Eğitim, Mehmet Zahit Tıyaki – İslam'da Şehir ve Kurumlar, Michael Bonner – Jihad in Islamic History, Michael Cook – Commanding Right and Forbidding Wrong, Michael Sells – Approaching the Qur'an, Mhammad Arkoun – The Unthought in Contemporary Islamic Thought, Montgomery Watt – Islamic Political Thought, Muhammad Arkoun – Rethinking Islam, Murat Sülün – İslam ve Ekonomi Kurumları, Mustafa Çağrırcı – Dini Kurumlar ve Toplum, Mustafa Kara – İslam'da Sosyal ve Siyasi Kurumlar, Necdet Subaşı – İslam'da Devlet ve Yönetim, Necip Asım – Osmanlı İdare Tarihi, Noah Feldman – The Fall and Rise of the Islamic State, Norman Daniel – İslam and the West, Oliver Leaman – An Introduction to Classical Islamic Philosophy, Osman Turan – İslam Tarihi, Patricia Crone – Medieval Islamic Political Thought, Peter Brown – The World of Late Antiquity, Ragıp Hulusi Özdem – İslam Toplumunda Sosyal Kurumlar, Recep Şentürk – İslam Düşünce Atlası, Reinhart Dozy – Spanish Islam, Richard Bulliet – The Case for Islamo-Christian Civilization, Richard Eaton – Islamic History as Global History, Robert Irwin – The Middle East in the Middle Ages, Roy Mottahedeh – The Mantle of the Prophet, Sadık Kılıç – İslam'da Eğitim Kurumları, Saffet Köse – İslam Hukuku Tarihi, Sami Zubaida – Islam, Politics, and Society, Seyyed Hossein Nasr – Science and Civilization in Islam, Süleyman Uludağ – İslam'da Hukuk ve Adalet, Tamara Sonn – A Brief History of Islam, Tariq Ramadan – In the Footsteps of the Prophet, William R. Polk – Understanding Islam, Yasin Aktay – İslam'da Sosyal Adalet Kurumları, Yusuf Kaplan – İslam Toplumu ve Kurumlar, Yusuf Şevki Yavuz – İslam Düşüncesinde Kurumlar, Zekeriya Güler – İslam'da Sosyal Kurumlar

Hafta	Konu
1	İslam Kurumları Tarihine Giriş: Tanım, kapsam, yöntem ve kaynaklar
2	Hz. Peygamber Döneminde İlk Kurumsallaşma ve Medine Vesikası
3	Dört Halife Döneminde Siyasal Kurumlar: Hilafet, Şûrâ, Biat
4	Emevî ve Abbâsî Dönemlerinde Merkezi İdare ve Bürokratik Kurumlar
5	Divan Teşkilatı: Divan-ı İnşa, Divan-ı Harac, Divan-ı Ceyş
6	Kadılık ve Adli Kurumlar: Kâdî, Müftü, Şûrâ mahkemeleri
7	Hisbe ve Muhtesiplik: Kamu düzeni, pazar kontrolü ve ahlaki denetim
8	Ara Sınav
9	Beytül'l-Mâl ve Maliye Kurumları: Zekât, haraç, cizye ve vergi düzenlemeleri
10	Eğitim Kurumları: Cami, kütüphane, medrese ve Nizamiye örneği
11	Sosyal Yardım ve Kamu Hizmeti Kurumu Olarak Vakıflar
12	Ahilik Teşkilatı ve Ekonomik Kurumlar
13	Osmanlı Döneminde İslam Kurumlarının Gelişimi: Şeyhülislamlık, Divan-ı Hümayun
14	Modernleşme Süreci ve Kurumsal Dönüşümler (XIX-XX yy.)
15	Genel Değerlendirme, Soru-Cevap ve Dönem Sonu Proje Sunumları
16	Yarıyıl Sonu Sınav

Ders İş Yüğü	Çalışma Türü / Öğretim Metotlar	Süresi (Saat)	Sayısı
Dinleme ve anlamlandırma	Ders	14	3
Dinleme ve anlamlandırma, gözlem/durumları işleme, eleştirel düşünme, soru geliştirme	Tartışmalı Ders	14	3
Önceden planlanmış özel beceriler	Rol Yapma / Drama	14	2
Önceden planlanmış özel beceriler	Özel Destek / Yapısal Örnekler	12	1
Ara Sınav 1		1	1
Kısa Sınav 1		1	1
Final		1	1
Ders İş Yüğü:		127	
AKTS (Ders İş Yüğü / 25.5):		4,98	

Program Çıktıları	
1	Tarihi olayları anlamak için kronolojinin ve salt anlatının yeterli olmayacağını, farklı bilim dallarının sağlayacağı imkânlardan yararlanmak gerektiğinin farkına varmıştır.
2	Alanıyla ilgili yapılmış herhangi bir araştırmanın özgün ve bilimsel yeterlilikte bir çalışma olup olmadığı tayin edebilir.
3	Tarih disiplini ile ilgili konularda uzman ya da bilgisi olmayan dinleyicileri bilgilendirir, onlara elde ettiği bulgularla ilgili düşüncelerini açık bir biçimde yazılı ve sözlü olarak ifade eder.
4	Sosyal bilimlerin sağladığı metodolojik ve kuramsal imkanları kullanarak tetkik, tahlil ve teşhis yapabilme yeteneğine sahiptir.
5	Sahasıyla ilgi çalışmaları yetkin bir şekilde ve inisiyatif kullanarak yapabilir.
6	Araştırmaları esnasında karşılaşılabileceği engelleri nasıl aşacağını bilir ve çözümleri uygular.
7	Çalışmaları sırasında bilimsel ahlaki değerleri bir an olsun unutmadan, bunlara sadık kalır.
8	Tarihçinin sürekli çalışması ve sahasıyla ilgili yayınları takip etmesi gerektiğini bilir. Bunları takip ederken, yeni gelişmelerden ve varılan bilimsel sonuçlardan haberdar olur. Bu sayede bilimsel heyecanını sürekli canlı tutar ve akademik körelmeye maruz kalmaz.
9	Çalışmalarının sonuçlarının sadece meslektaşlarına değil, çeşitli toplumsal kesimlere de ulaşmasını sağlar.
10	Ülkenin kültürel, medeni ve millî varlığının gelişmesi için bu sonuçları azami ölçüde kullanır.
11	Bir sosyal bilimci olduğunun farkında olarak toplumla bağlarını hem mesleki, hem de insani anlamda güçlü tutar.
12	Kaynak dillerini bilir. Tarih alanında yapılmış güncel araştırmaları takip ederek yeterli düzeyde anlayabilir ve meslektaşları ile iletişim kurabilecek düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmayı amaç edinir.
13	Tarih alanının gerektirdiği bilgisayar yazılımı ve donanımı bilgisine sahiptir; bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanır.
14	Tarih metodolojisini kullanarak, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, yorumlama ve sentez yapma becerilerine sahiptir ve alanıyla ilgili çalışmaları bağımsız veya ortak çalışma olarak yürütebilir.

Ders Öğrenme Çıktısı - Program Çıktıları (1 -5 Puan Aralığı)														
Ders Öğrenme Çıktısı	PÇ 1	PÇ 2	PÇ 3	PÇ 4	PÇ 5	PÇ 6	PÇ 7	PÇ 8	PÇ 9	PÇ 10	PÇ 11	PÇ 12	PÇ 13	PÇ 14
Öğrenci, İslam tarihindeki temel kurumları (hilafet, kadılık, vakıf vb.) tanımlar ve tarihsel gelişim süreçlerini açıklar.	3	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	3
İslam medeniyetinde siyasal, hukuki, ekonomik ve sosyal kurumların işleyişini analiz eder ve karşılaştırmalı değerlendirme yapar.	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5	4	5
İslam kurumlarının Osmanlı dönemi ve modernleşme sürecindeki dönüşümlerini kavrar ve yorumlar.	4	5	4	5	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3
İslam hukukunun ve idari sistemlerin kurumsallaşmasındaki temel kavram ve mekanizmaları öğrenir.	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	3	4	5
İslam kurumlarının günümüz toplumlarındaki etkilerini tartışır ve tarihsel bilgi ışığında çağdaş sorunlara çözüm önerileri geliştirir.	4	5	4	5	4	5	4	5	3	5	3	5	3	5
Ortalama Değer	3,8	4,4	4,2	4,4	4,2	4	4,2	4	4	4	4	4	4	4,2